

Montségur hegyén és alant

II.

Méregtelenítési kísérlet – Egy vén cigány dallam-töredékei

Húzom, míg húzhatom: „Mintha újra hallanók a pusztán / A lázadt ember vad keserveit, / Gyilkos testvér botja zuhanását”

ILLYÉS GYULÁRÓL. „Voltak, akik legyulázták. / Voltak, akik legyalázták” – Illyés Gyula sírfelirat-ajánlatának második sorát éljük (Táviratok, 1982).

(1964 októberében, a debreceni Kossuth Egyetem könyvtárában elő-felvételisként a bibliográfia ismeretében Pelyvás Istvánné csoportvezető kedvesen terelgetett. Egy nap ebédhez készülődőben így szólt: „Tudja ki ült a maga helyén?” Nem tudtam, s elkomorult arccal folytatta: „Beke Berci. És képzelje, egy délben az órájára nézett, majd rám meredt, és azt mondta: »Most megy haza a fia az iskolából, és a villamos elgázolja.«” Édesanyaként a rettenet vízióját újraélve még annyit mondott: „Ördögi!... – dosztojevszkiji figura.”)

Beke Albert nevét az Új Írás olvasójaként ismertem, mert jó évvel korábban a Fészek-émlékkönyvet méltató cikkéről vita lobbant. Melyből kitűnt: az irodalmár fölényeskedésével sem leplezi érzéketlenségét a művészi lét társadalmi és magánéleti labirintusaiban. Maradva Debrecenben, ám a Fészek közelében is, mert később elhíresült éjszakai vendégét idézzük; Beke Albert *Magasból a mélybe* címmel közölte Latinovits Zoltán hozzá írott leveleit (Mundus, 1996). Debrecenben barátok voltak; 1958–1961 között 37 emberi–művészi híradás a színészéletének hajnalán és öngyilkossággal is terhelt idejéből. Bevezetőjében Beke egy szerepet említ Latinovits tucatnyi előadásából, azt is hibásan, mert Pétert és nem a Taláros urat alakította az *Ilyen nagy szerelem* című Kohout-darabban. Beke írásában szót se érdemel a Romeo, az Órnagy úr, Cipolla, Liliom, Ványa bácsi, a Szindbád filmalkatása. És az sem, hogy a *Ködszurkáló* (1973) című röpirata az aczéli színházpolitika ellen robbantotta a közhangulatot. 1961–1976 közötti nagy korszakáról pedig ennyit tudat: „még életben tudták tartani tizenöt évig”. Beke könnyen elintézi: a színész depresszióban szenvedett. Arra ihlete nem mutatkozott, hogy igazolja: Latinovitsot a hazai színi élet szeretethiányos, gyűlölettel áthatott légköre hajszolta öngyilkosságba. Arról sem értesült, hogy boldog két

ABLONCZY LÁSZLÓ (1945) a Nemzeti Színház korábbi igazgatója (1991–1999). Legutóbbi kötete: *A Nemzeti varázskörében* (2019).

évének színházából, Veszprémből kiűzetett, majd a magyar dráma színházát nem engedték megteremteni. A kórrajzos Beke-végzés: „a valóságban soha nem létező 'nagy' művész” halálát fájlalja. Idézetben áll a „nagy”; vagyis: nem érti, nem ismeri, de törpésíti századunk egyik legnagyobb színészét.

Kezünkben Beke újabb tétele: *Illyés Gyula a kommunista. Népmű vagy kegyenc?* című, jegyzetekkel 656 oldalas opusza (L'Harmattan, 2019). Amelynek hátsó borítója tudatja: az Egy mondat a zsarnokságról „egy aljas vers”. Szabad legyen viszonzni a jelzőt a könyvre és szerzőjére, mert már a kötet fejezet címeiben is becsületbe vágó állítások sorjáznak. Zugirat a kezünkben, amely a XX. század egyik legnagyobb költőjének sok száz verséből még a legnagyobbakat sem elemzi. Például a Bartókot, az Árpádot, a Koszorút vagy A reformáció genfi emlékműve előtt című monumentális látomását. Illyés esszéit is hanyagolja, például a Magyarokat, avagy a betiltott *Szellem és erőszakot*, amit a szerző jóváhagyásával reprintben Szépfalusi István Nyugaton adott ki. Kérdés: Beke Albert ugyan miért nem tárgyalja, hogy a „kommunista” Illyés Major Tamás és mások preszsiójára sem volt hajlandó beilleszteni a bolsevik ellenállót a *Malom a Sédén* című darabjába 1958/59-ben? Továbbá: 1957 márciusában betiltották a Nemzeti előadásában a *Fáklyalángot* és a *Dózsa Györgyöt* is – és jó tíz éven át Illyés-dráma nem szerepelhetett magyar színpadon. Arról sem elmélkedik, hogy a *Fáklyaláng* tapszuhatag ünnepelte utójátéka Turinban játszódik azért, mert a szabadsághihányos haza zarándoka, Józsa csak az emigrációban (!) találkozhatott a Kormányzóval? (1952) Beke mesterére, Barta János professzorra is emlékszem; szabad-szemináriumán milyen mély becsüléssel beszélt az íróról, s tárgyaltuk *Kegyenc* című drámájának egykori és újkori rétegeit. Amit honi tiltás nyomán Párizsban, a Vieux Colombier-ban franciául mutattak be 1965 novemberében. Talán az is Illyés munkásságához, küzdelmeihez tartozik, hogy az *ÉS* (Faragó Vilmos), a *Népszabadság* (E. Fehér Pál) szervezett és fáradhatatlan rágalomáriái zuhogtak rá. Mai kérdésként is írhatta a költő: „Hol a szeretet? Csak a gyűlölet / habköpései érik szívemet” (Szeretet, gyűlölet). Beke munkája az elvakult gyűlölet példája – Szabó Zoltántól Domokos Mátyásig és Bertha Zoltánig az írók és irodalmárok hatalmas seregének gondolatait hanyagolva, valótlán és csúsztatásos technikával rágalommá fejlesztett tételeit árasztja könyvében. Személyes vallomásként is: amikor a hetvenes évek közepén az *Alföld*beli színházi vitairatomra rárontott a „szakma” – az *ÉS*, a *Népszabadság* –, Illyés Gyula volt az, aki az ismeretlen ifjat levélben szólította: „Mit mondhat az ember a jó ügy lándzsatorójének, még ha meg-megvágják is? Tovább! Már csak azért is, mert mi lehet más út? A becsület színeiben” (1975. II. 28.). Illyés Gyula féltő-bátorító figyelme holtomig kísér. A határon túli, a szögesdrót mögé szorított magyarság sorsának hordozóját pökhendi silányan kezelni? Tanúskodom: Bibó István temetésének estéjén (1979 májusában) Sütő András és Farkas Árpád társaságában vendégeskedtem a költő otthonában. Ámultan hallgattam, milyen érzékenyen, bölcsen világította meg a cselekvés esélyét, módozatait a két zsarnokság szorításában. Nyugatról Márai könnyen fölényeskedhetett; Illyés itthon, a Most szorításában folytatta a nem-

zeti életben maradás muszájküzdelseit, Bethlen Gábor bölcsességét sem feledve. Mert századok óta az ahogy lehet parancsa szerint adatott élnünk, kinek-kinek a maga körében. Arra se mutat hajlandóságot Beke Albert, hogy Illyésnek Nagy Istvánnal folytatott 1945-ös kolozsvári vitájától verseinek ébresztő híradásain át a *Dupla vagy semmi* című drámájáig változatos szólása miféle művekbe foglalt, a jalkiáltásig menő árnyalatok fejthetők fel kisebbségi ügyekben. Hivatott kutatók majd tisztázzák, mit kóstál Beke munkája; itt csak annyit: a könyv szerkesztője az az Arday Géza, akinek elemzésfogyatékos, hamis vádakkal, stílhenyeségekkel súlyosbított Cs. Szabó László-könyvéről a Széchenyi-díjas Márkus Béla éles és pontos képet rajzolt a májusi (2019) *Kortársban*. Kritikáját Szabó Dezső idézettel zárta: „Kérem szépen ez olyan, mint amikor a torjai kénes gyufa kifogást emel a nap ellen.” Tudjuk: az előítélettel áthatott gyűlöletmonológ nem irodalmi műfaj; indíttatása pedig akár lélekbúvárok körébe is utalható. Avagy az ó idők könyvtári emlékére ma Pilinszky válaszoljon: „Az ördögről Dosztojevszkij végső szava az volt, hogy közönséges. [...] Különös: az ördög mindig kicsiségben veszti el a fejét. Isten alázatos, »mélységesen leplezett« nagyvonalúságával szemben mi mást is tehetne?” (*Új Ember*, 1979. VII. 8.)

Minap Heltai Miklós Adyra utalóan is mondta (*Magyar Nemzet*, 2019. VIII. 15.): a lángelmék művei döntenek, és nem a magánéletük. Mégis, mintha a zugéletrajzok korába érkeztünk volna: Ady szabadkőműves; le Cs. Szabóval, mert nagybetegen halni hazatért; Sütő Andrásnak meg se kellett volna születnie – hangzott a hun anya vásárhelyi gondolata, akinek az apja még Sütő és Illyés drámáit rendezte. Páskándi mintegy negyven darabja évtizedszámra nem kell a magyar színházaknak, Erdélynek sem! Legújabb értesülésünk pedig: Illyés kommunista...! Ám kezdjük Szent Istvánnal, aki szeretett Koppány vezérünket felnégyeltette, Bethlen Gábor a törökök embere volt, mert átadta Lippa várát...?! S majd következhet Bartók és Kodály, akik 19-ben a zenei élet megújításának reményében direktórium-i tagságot vállaltak? – a magyarság újkori tömegsírjába velük!? Nem sorolom az „elközönyítés” (Cs. Szabó) „nemzeti” vágtaóit.

Húzom, mert még húzhatom, „Majd ha elfárad a vész haragja, / S a viszály elvérzik a csatákon”. A hegyeket Amerikából könnyű volt követelni.

TEPLOMOT ÉPÍTÜNK. Bizonyos: az új barbárság-vandálság korába érkezünk, miként az országgyűlésben, hasonlóan a szellemi életben is. Ebben a világrokkantságban megmaradni szükségünk van a nagy léleképítők ígéire, „annyi után” (Illyés) különösen. Reményünk és vágyunk fel nem adható: felépül végre az Ady álmodta Templom. Illyés Gyulát is a nagy templomépítők sorában tudjuk. Téved Kertész Imre, amikor a Solness-re hivatkozva azt írja: „A templomépítés ma már nem szimbólum” (*A néző*, 1991–2001). Kertész Ibsen okán mondja az avíttságot, de Adynál mélyebb és magasabb a kép, mert ezeréves mulasztásból, vereségekből fakadt fájdalommal a Feladatot jaidítja, így az építési hivatásnál súlyosabbra utal. János evangéliumában olvashatjuk a zsidók és Jézus disputáját: „Negyvenhat esztendeig épült ez a templom, és te három nap alatt megépítéd azt? Ő pedig az ő testének templomáról szól vala” (2:20–21).

Ilyenképpen a krisztusi gondolatban az imádság háza nem kőből, deszkából és habarcsból emelt épület, hanem a jézusi szeretet, alázat az emberi lelkekben van. A folytonos önépítés, a szeretet erősítésének keresztyéni programjáról van szó tehát. Ezért is oly megrendítő Illyés Árvíz című verse (1948. január), mert az olajos padlójú, füstös iskolateremben egybegyűlt hívek zsoldároznak. Végveszedelemben a közösség, s nem az épület méltósága, hanem a lelkek együteműsége a fontos, mely a Te benned bízunkkal szólítja az Urat. Az emberi lelkek krisztusi együteműsége, mondom II. Rákóczi Ferenc fejedelemmel is. Aki az *Emlékiratokban* az 1707-es ónodi országgyűlés vizsalyát ismertette, Turóc vármegye küldöttségének alantas szövetségére utalva írta: „olyan utat keresett, amely teljesen ellenkezik a lelkek egységével”. Hiányát a szabadságküzdelmekben felismerve, Rákóczi az isteni gondviselés néven életre hívott egy katonai rendet, melynek alapszabálya, „hogy a háborúban nem hagyják el egymást, és hogy nem követnek el nemességükhöz méltatlan cselekedetet” (*Vallomások – Emlékiratok*). A Szent hegyre Montségur várába képzelve magunkat, „a vész hangja” (Vörösmarty) csöndesülésének reményében ma is hasonló a feladat: lelki esküvés és kötelezettség a kereszténységben, ami igényt és becsülettel, igazsággal áthatott minőséget tételez. És a mosti, terhelt időkben: a józan gondolkodás képviselőjét is.

BELSŐ REND szükségeltetik – írta Keresztury Dezső, társadalmi és közbiztonsági állapotunk mellett szellemi hogylétünkre is utalva 1945-ben. Most oda jutottunk, műkedvelő próféták hangoskodnak. A szellemi értékrend, a minőség, az árnyalás igényét hanyagolva, harsonás félműveltek, amatőrök zagyválják a történéseket. Például: már fél százada is úgy tanultuk az egyetemen, hogy a finnugor nyelvi rokonság nem azonos a feltétlen genetikai sógorsággal – most heurékáznak az újkori igazság jegyében. De még ne engedjük Adyt! Egy esztétikai kérdésekben siket úr ráébredt tudományos küldetésére, és Ady szabadkőműves voltával gyűjti tábort. A vajakálás divatja, a bulvártudósok tapossa géniuszainkat. Kovalovszky Miklós hatalmas ötkötetes breviáriumból tudjuk: Ady kétszer jelent meg az összejevetelen. Az erdélyi sors két Atlaszát, Tamási Áront és Bánffy Miklóst is jegyezte páholy, ezek szerint kifelé velük is a közgondolkodásból!? Évtizedek óta az Akadémia által hitelesített teÓriások, nyugati divatesztétikák importőrjei is vágják a rendet, melynek csúcstechnológiája a háromkötetes százmilliós költségvetéssel készült XX. századi monográfia. Egész napos tanácskozás tárgyalta a diktátumos trilógiát; az élokosok egy részének stílusa sincs a magyarhoz, nemhogy azokhoz a művekhez, amit elemeznek, netán szóra se méltatnak. Semmi hőkkenet, hiszen 2017 szeptemberének egyik reggelén a Petőfi (az ifjúsági!) Rádió mesterfecsegője heherészte: olvashatatlan mű az *Ábel*, a számon kérő sorokra persze falazott a rádió felügyeleti szerve is. Írójának hol a helye a világban? Tamási Áron nem érdemelt méltatást a teÓriások újkori kalendáriumban, miközben az *Ábel* és egy novelláskötete franciául is megjelent, s egy újabb válogatás csak azért maradt el, mert a honi hivatal packázása megfagyasztotta a szándékot s vele Járfás Ágnes fordítói hajlandóságát.

Kacagnánk is a bulvártudóskodás fölött, mert egy évszázada Ady állja az ütések, ám Teller Ede esztétika fölötti érveléssel is tanúsítja folytonos időszerűségét. Magfizikai kutatásaiban őt Ady költészete, gondolati és formai művésze döntő, ébresztő élménye is kísérte. Erre majd megszólal az igaz-éber: Teller is szabadkőműves volt? Avagy: Teller is világpusztító, mint vízióiban Ady? Aztán forgassuk ki anyagi hogylétét? Mint kuncsorált, kért, követelt!? – ezt ma pályázati pénzeknek vagy szponzori támogatásoknak nevezzük. Gyakorta alibi címen, haveri vagy felső baráti kapcsolatok, megbízatások nyomán. Ki-ki, Adyhoz hajló önszigorral, keresse istenét, mai magát tisztázza erkölcsi és pénzügyek dolgában.

„Nyűtt vonóbul bot”?

További rettenet: Ady a *Népszavában* is közölt verseket! ...? Alávalóság. Akkor közöljük a Magyar Írószövetség listáját is, mert a Kádár-rendszer négy évtizedében szinte valamennyien publikáltak a párt lapjában, a *Népszabadságban*!? A két világháború között a luesz volt a szitokszó, ma a páholytagság átok arra a géniuszra, akiről Németh László okkal írta: „A magyar irodalomnak nincs olyan sorslátója, mint ő. A gyanútlan magyar Oidipusz mellett ő a laiozi bűntudó.” És a nagy istenkereső is. A bűnöket, vétségeket pedig tudni kell felismerni és elviselni, azaz művekben elbeszélni, hogy alkotó és kollektivitása a XX. század után kiegyenesedve tudjon megállni a világban. Ja, de Németh László a Szovjetunióba utazott?! „Nem tudtuk őt megtartani” – mondta Bellon Gellért önvádoló hangszíjjal is Illyés Gyula temetésén. A református egyházban hasonlóképp: a mai napig nem tudta gondolkodásába illeszteni protestáns írók, művészek szellemét. A minőségi gondolkodást tehát, Németh Lászlót, Móricz Zsigmondot, Áprilyt, Fülep Lajost és sokan másokat. Ám dilettáns poéták áradnak az irományokban, és az ünnepeken szavaltatják a gyermekekkel. Kodolányi János megírta a pasaréti egyházközség történetét. Amit kéziratából közölt a *Reformátusok Lapja* a kétezres évek elején, mire papjával az élen a presbiterek tiltakoztak a közlés ellen! Manapság odajutottunk, hogy „halottnak sem érdemes lenni”, mint Sütő drámájában *Az uगतó madárban* Bodor Péter mondja.

(„Megtagadom azokat!” – sisteregte egy sámán révületos tekintetével, s ujját figyelmeztetőleg emelve Kodolányi János, amikor kevéssel halála előtt hosszan beszélgetünk. Sorsunk fölötti jajgatások, drámáiról szólva indíttatását pendítettem: ifjan jelentekeket írt az illegális párt Buda-környéki összefüveteleire. Az író kívánságához híven nem kutattam tovább. Megszenvodett a megvilágosodásért. Ahogy József Attila is. A Boldog Margit, az Égő csipkebokor és annyi más remekmű szerzőjét majd törpésíti valamely zugkutató? Avagy a publicisztikai gondolkodás, mely az íróra rászabadul. De nem merül a mélybe elemezni a műveket. Például Sütő András emberi és közügyi viaskodásainak idegrendszer drámáiból tárható fel igazán, ám most népbírósi korszakot élünk. S a dilettáns faiparos „kutatási” ösztöndíjjal, a tények becstelen szöveg-szerkesztésével a kései, pökhendi ügyész szerepét alakítja. Avagy a történelem egy zsarnokságban vajúdot kibebbségi életművet, prózai-dramai elemzések nélkül egy zsurnaliszta színvonalán állít maga törvényseke elé.)

A BECSÜSÖKRŐL. Büntetőjogi érvként is rontja a köz gondolkodását: 56 megtorlásaként Illyés és Tamási nem került börtönbe, de Zelk, Háy és Déry igen! Tehát a népiek a kegyeltek!? Megfontolt uszítás a népi-urbánus ellentétben. Mert ez is tervszerű öngyöngítés: hergelni a feszültséget. Kádár 57 júniusában kongresszusi beszédében a párt árulóinak megtorlást hirdetett. Illyés és Tamási nem volt párttag, a börtönbe utaltak igen: az elvtársi bosszú parancsolta őket rács mögé. Örökös túlzó hevünk is ködösíti helyzettudatunk minőségi látását. Több mint félszáz emlékhely is hirdeti Wass Albert halhatatlanságát. Ugyan már lankadt a lelkesültség, családi életét nem bolygatva (!), esztétikai érvként elmondható: Wass néhány kiváló regénye mellett, gyöngye publicista és dilettáns drámaíró volt. A túligyekezők: hamari, szerepelni is akaró, a kultúra patrónusaként tetszeni akaró, tájékozatlan vagy félművelt polgármesterek parádéztak össze ennyi táblát, szobrot, emlékkövet. Ha már Erdélyben járunk: Böződi György *Székely bánja* című kiváló munkáját vagy Reményik Sándor, Dsida Jenő, Kemény János, Bánffy Miklós Ligeti Ernő műveit ismeri, olvasta volna a településatyá, megoszlott volna a mániás tülekedés Wass emléke körül. Kudarcos terepszemlénkben ne igazoljuk számokban, a szobor-emlékmű katalógus pedig fölösleges. Cs. Szabó Lászlót, aki a mikesi sors viselőseként írta esszéit, elérte az újkori nyegle moralizálás: halálos betegen hazatért, s így ha nem is Kolozsváron, de nyugodhatott a sárospataki temetőben. A televízió híradását letiltották, amint a pataki diákság és a tanárok se hallhatták koporsójánál Csoóri Sándor búcsúztatóját. Nagyvonalú (?), családias (?) parttalanság: aki Cs. Szabón, Illyésen fölényeskedik, három évre ösztöndíjra érdemesül... Helyünket keresve annyi bizonyos: a minőséget a bundaszagú pállottság hitelteleníti. A Legutko nevezte „lumpenértelmiségit” nem tudományos fokozata igazolja, s még az sem, ha a Károli Gáspár Egyetemhez kötődik, hanem a kutatás komolysága, becsülete. Illyés Gyula vagy a Cs. Szabó László életművének piszkolója éppúgy a rokkant lelkek táborába utalható, mint az a liberális szellem, amit Kertész Imre így jellemzett: „eredetileg a legjobbat akarta, a posztmodern elvtelenségével az értelmiséget nihilizmusba, a tömeget tanácstalanságba vetette. Az ironia világa Mefisztó világa – ám órá vereség, kedvezményezettjeire pedig megváltás vár. A legmodernebb fejlemények Goethét igazolják. A tömegeknek értékrend kell, különben ők maguk teremtik meg értékeiket, s akkor, jaj lesz a világnak” (*A végső kocsmá*). Jajzavar a magyar világban és az egyetemesség hullámhosszán: az internetes és bulváros percbotrányosokat a hangzavar élteti. Anarchiába hajszoltság innen is-onnan is. Így a zálogházi becstelen becsüsök hangoskodnak, mások igazodnak, és riadt műveletlenséggel vágják a tévévallo-másokat, óvatosak a kérdésben, egy hangszínre szervezik a publicisztikákat, s diktálják és alacsonyítják az árfolyamot.

SÍR AZ ÚT ELŐTTEM címmel Nick Thorpe, a BBC évtizedek óta honunkban élő tudósítója a bukovinai keserves sorát választotta könyve címéül. Amely a 2015-ben kezdődött népvándorlás eseményeinek főként röszkei fogantatású

sorstörténeteit beszéli el szívós riporter alaposággal. Miért ne hinnénk bármely panasz igazának, keserves élettörténetnek, a gondosan összegyűjtött és szerkesztett hivatalos nyilatkozatok hitelének. Akár a rendőri brutalitásnak is, mert az újonnan toborzottak mellett bizonyára a bíróságok által a büntetésből ki- és felmentett állomány némelyike is előtűnt a határozás éberségben. Olyanok, akik 2006-ban oly módszeres bestialitással gumilövedékezték és verték a budapestieket, ami könyv írására nem ihlette a nyugati szolid-állókat. Olvasva Thorpe munkáját, egyre erősödött bennem a gondolat: egy vaskos fejezet hiányzik művéből, melynek a címe: Sír az út mögöttem. Mert a szerző mikrokozmosza mellett feleli a drámai történet makrodimenzióját. Thorpe egy századokon át gyarmatosító, Közel-Kelet alakulását mesterséges katonai és politikai erővel meghatározó birodalom fia. Brzezinski könyvében olvasom a statisztikát: 1920-ban a brit birodalom a világ történetében minden idők legnagyobb területét foglalta magába: 34 millió négyzetkilométert, ezt követi a mongol birodalom 24 millió kilométernyi kiterjedéssel (*Stratégiai vízió*). Ne ismételjük a Fallacci és mások által megírt, sok század iszlám hódításának rémtetteit. De azt említeni muszáj, hogy Tony Blair párban ifjabb Bush-sal a világot átható hazugsággal támadta meg Irakot, majd „Szaddam Husszein hatalmának megdöntése (2003) után” (Thorpe-nál ennyi) lobbantak fel igazán a vallási feszültségek. Aztán következett az „arab tavasz”, Thorpe közli a halálos veszteségeket, a menekültek millióiban számolt mértékét. De ebben, vagyis Észak-Afrika és Közel-Kelet feldúlásának nagyhatalmi, így a brit felelősség tisztázását a riporter felelte szakmája és munkahelye fölötti tisztázó igényben is.

Családok próbatétele, egyes emberi sorsok megrendítő kérdései, a háború menekültjeinek drámai eseményfonalát olvassuk Thorpe-nál. De a migránsügynökök alvilága, hálózata – ez ma a nyugtalanító s tisztázandó. Ám a többségi kérdés is ebben: 2015 óta megélhetési vándorok ezrei masíroznak, s jönnek fel a Balkánon; huszonéves erős férfiak, akik a Jobb Élet álmának szervezett osztagai. Köztük harcosok is, a holnapi robbantók, késelők, nőket becstelenítők. Voltaképp Soros György *A gyarlóság kora* című, 2006-os könyvében még csak pendíti, amit majd szervezetein át, uniós barátaival, médiatámogatással, milliárdokkal már programosan ma vezérel: „Az öregedő népesség miatt a bevándorlás szükséglet. A globális nyílt társadalom prototípusaként ugyan nyitottnak kell lennie a bevándorlók és a csatlakozni kívánók előtt, de csak bizonyos korlátok mellett” (*A gyarlóság kora*). Azt is tudatja: az Európai Uniót „a nyílt társadalom prototípusának” látja. Állhatatosan dolgozik ezen: „bizonyos” korlátok megszűntek, s aki ellentmond: kirekesztő, rasszista, nacionalista és antiszemita, ámbár mára honunkban a Timmermans áldotta elvtelen, a kisnyilastól a szocialistán át a liberálisig színeződött népfrontosok hadi játékában a minősítések semmisnek tekintendők.

Nick Thorpe könyvének borítóján gyermeki rajzolatok, őrtornyok, varjak, hat ország nevesítve, s alul a tengeren papírhajók, és segélykérő kezek merednek a Balkán felé; a belső térképen Nyugat-Európa őrtornyok nélkül. Semmi jel,

hogy Spanyolország és Afrika határán, az EU pénzén, már korábban kerítést húztak, s láttuk felvételen, miként bántak spanyol rendőrök az afrikai drótmászó bajnokokkal. Kerítés a francia partoknál? – az angolok több száz kilométernyi akadálynak állták a költségeit, hogy ne jussanak át a csatornán. Azt mondja London polgármestere: együtt kell élni a bevándorlókkal, vagyis tudomásul kell venni, hogy jönnek és jönnek; de azért Calais-ban záróják a jobb élet keleti reményeseit! Thorpe-nak illő volna elbeszélnie: a brit birodalom, USA, Franciaország, Belgium az elmúlt századokban alaposan felforgatta, kizsákmányolta, gyilkolta Közel-Kelet és Afrika népeit, az első világháború után rajzolta a sivatagi térképeket, és tagosította az országokat. Zsugorított kis ország, ugyan miért muszáj befogadni a mai felforgatók üldözöttjeit, főként megélhetési vándorait, az igazolatlan menetelőket? Önzetlen megértésünket a szétvert helyszíneken kórházzal, iskolával, templommal igazoljuk. Amúgy pedig épp elég erkölcsi anyagi kötelesség a Kárpát-medence kisebbségi magyarság nyomorúságainak gondjait segíteni – avagy ez nem szolidaritás volna? Kötelességünk enyhíteni emberjogi, anyagi, foglalkozási gondjukban, átérzve a nagyhatalmak áldásos, békétlen békét osztogató diktátumának csődjét.

(Románia például oly pontosan betartja a brüsszeli rendet, hogy cirkuszának orosz-lánjait eladta Magyarországon, merthogy állatkínzásnak minősül a nagyvadak idomítása. Most a román nagyvadak Gödöllőn élnek világukat. A szenvedő medve magas posztot buktat. A kisebbségi magyarság jogtiprással való gyötrése és üldözése megengedhető Romániában. Jöhet idő, amikor a székelyek oroszlánná váló átminősítésüket kérik...)

Kvótázzanak egymás közt a vétkesek. Kérdezték véleményünket az agressziók tervét eszelve? Beilleszkedés, „integráció”? Thorpe érzékenyítő riportkönyvében röpké élményét említi: tökéletes angoltudással, kissé lágyabb ejtéssel, fején sállal, a hölgy milyen otthonosan szolgálta kérését. Minap a francia 5-ös csatornán az iszlámról könyvet írt Michel Onfray mondta: „Nem az a gond, hogy fátyol van a fején, hanem hogy a fejében mi lakozik.”

(Angol szerző könyvét olvasva tűnődöm: ugyan miért Shakespeare a legnépszerűbb szerző a magyar színpadokon? Hevesi Sándor meghívott előadóként már a húszas években erről beszélt Londonban. S ha a magam nyolc esztendejére gondolok: hat Shakespeare-bemutató – sikeres és gyöngye előadásban, de szívósan mindig Shakespeare! A Tévedések vígjátékát például a Londonból hazalátogató Bruck János a balkáni háborúra hangolhatta. De ha meggondolom: a magyar színház sorsa, a nemzeti színjátszás a Hamlet hazai történetével is megírható. Hogy 1790-ben Kelemen László társulata nem a Kazinczy-féle magyarítással nyitott, annak még az osztrák spicliszolgálatnak is köze lehetett. Kolozsvár Hamletje, E. Kovács Gyula 1899. augusztus 2-án, a segesvári csatavesztésre emlékező ünnepen hunyt el. Száz éve éppen: 1919. szeptember 30-án a kolozsvári Nemzeti Színház a Hamlet cenzúrázott előadásának végét román katonák puskatussal zárták, ezzel a kincses város magyarjai színi otthonuktól is búcsúztak huszonegy évre. 1956 márciusában, Mensáros László Hamletje, majd 57. januári felújítása a forradalom történetét is magába foglalja. Az sem véletlen, hogy a debreceni előadás soha szóba nem került 1989-ig. És még egy korigazoló adat: a Nemzeti kamarájában, egykor Kelemenék első

előadásának otthonában, a Várban, 1994. március 1-jén kezdés előtt a Hamlet bemutatóját bombafenyvetés szétrobbantotta. A közönséget hazaküldték. A legnagyobb politikai kartácstűzben dolgoztunk azokban a hetekben.

Shakespeare titka? Költői színháza mindéig a történelmet is mozdítja az emberi sorsokban. A Hamletben az apaszellem képében, majd a temetőjelenetben a sírásókkal múlt és jelen összekötődik, vagyis szereplőinek és a drámai történések geneziséét a költő elbeszéli. Amint megismerjük Prospero szigetére érkezett hajótöröttek sorsát is. Sokfejű fenevaddal, német, török, osztrák, orosz uralommal viaskodva a történelem idegeinkbe égett, és Shakespeare műveiben magunkra ismerünk. Nem azon a guignoli, sajátosan belváros-provinciális színvonalon persze, mely a miniszterelnököt III. Richárdnak vagy Claudiusnak becsteleníti. Nick Thorpe reményeinek és félelmeinek krónikájából a shakespeare-i láttató mélység, vagyis Európa és a világ történelmének tegnapi s mai és főként holnapi dimenziója hiányzik.)

KÉPERNYŐ ÉS VÁSZON. Ebben az agy- és nemzetsorvasztó világmámorban a társadalmat átható művek programos éltetése segítheti a közös emlékezet erősítését. Repült a páva! – népművészeti és komolyzenei versenyeket láthatunk; káprázatos tehetségek a Duna-medencéből, a jövő művészeinek gazdagságát ígéri. Színes honismereti műsorok peregnek; otthoniasságunk a Kárpát-medencében és a nagyvilág magyarságának történeleiről is programosan értesülhetünk. De az anyanyelv sorsa!? Amely nem öt- vagy tízperces műsor-szerkesztési kérdés, akár egy-egy fő- és alszerkesztő, hol eltűnik, majd más ötletben visszatér. Sms-re sorvasztott nyelvi állapotban élünk, a néptánc ügyét is meghaladó kérdés, akár napi rovatban: a helyes beszéd és írás. Amely illemtant is sugall, így a közvélekedést is nyugtalanítva, felvilágosítva, az utcai emberét éppúgy, mint a csatornaszájú parlamenti felszólalókat. Szelídebb tények is vizsgálандók: egy hadarva szónokoló miniszter vagy egy álmatag, ihlet nélkül szöveget felmondó kisebbségi ügy vivője magát az ügyet jelentékteleníti. Amint a képernyő nazálsra hangszerelt kérdezőbiztos-hölgye, ölében a kis sűgóernyőjével egy reggelen huszonötször kezdi kérdését: „Mennyire...” Éveken át láttuk a hetvenes-nyolcvanas évek kabaréjeleneteit, bennük folytonosan a család, a nők, a házasság otromba piszkolását. Ez most eltűnt, a tehetséges paródiapáros fáradásának jele, hogy régebbi és szolidabb hangszerelésben idéznek ókori jeleneteket. Humor dolgában illő volna jelen idejű kabaréval előállni. Hofi is legfeljebb dalol a képernyőn, valamikori műsorait nem ismétlik. Egykor a kereskedelmi csatornán viharosan jelenetező Bagi és Nacsa most egyre fáradó paródiákban érdektelenek. A kormány magabiztosan dolgozik, erős, állja a kritikát, vitézül, gyakran szellemesen válaszol az ellenzéki vélekedésekre is, nemzetközi térben hasonlóan; javítaná körötte a légkört, ha Karinthy Frigyes, Örkény István, Páskándi Géza szellemében a köz ügyeiben időszerű humorral a képernyő is kedélyt és stílust váltana.

Számos tekintetben hiányzik a kötőanyag. Nem Brüsszel tiltotta meg, hogy az állami televízió ne vetítse Gaál István-Várbíró Judit Bartók-trilógiáját, amely remekmű voltában kivételes összegzése a nagy zenész életének, munkásságának.

Évenként ismételve, fő műsoridőt érdemelne. Hány száz délután, este és éjjel programja immár: „Írta: Szenes Iván...”, több száz sláger szerzője. Mikor olvastuk a műsorban akár egyszer is, írta: Bornemisza Péter, írta: Berzsényi Dániel, írta: Vas István? Egyszer sem. Semmi baj, hogy a Nem csak a fiataloké a világ-ot tucatnyi felvételen hallhatja, aki akarja, de olyan monumentális Vas verset, mint Az új Tamás vagy a Teleki Pál emlékezete egyszer is rögzítették-e? És Vas kortársai, Szabó Lőrinc, Csanádi Imre és más kiváló költők életműve marad ismeretlenségben. Amint például Nagy Gáspár munkássága se fokozható le ötvenhatos verseire. Gyakran idézik Kányádi Sándort: „A vers az, amit mondani kell.” Mert a vers nyelvben és lélekben is éltet bennünket.

Latinovitsot jobb esetben a *Szindbád*-ban láthatjuk, amúgy tucatnyi kénytelen vállalt harmadosztályú csacskaságban, és éneкли Ruttkai-val a Hol van ez a nyár...-t. Andalítás és a folytonos „legend-ázás”; feredőzés a langyosban. Ami kínos, homályos, bizonytalan a szerkesztésnek, önvédelemből azt kívágja a magam is elbeszélhetném. Bár a Duna műhely kimúlt, Sára Sándor végrendeletét tanácsos volna gyakorolni: a minőség és az igény szívós képviselőjét, amely esély a szellemi, lelki emelkedésre. Félre a nézettséggel, csak az Igény vezet fölfelé! Riadt és óvatos, gyöngén készült barbibabákkal és műsorcsinálókkal bajosan megy. Feladat a politikust, a politika tekintetét is fölfelé irányítani, szellemi tartományokban távlatot nyitni, eligazítva a köznapi gondolkodásban és az igényes döntésekben is. Másodosztályú mérközésekért hetente utazik a tévé vidékre, de győri, debreceni (és határon túli!) színházat csak akkor sugároz, ha Budapesten és a Tháliában vendégszínháznak. Szükség igényesség és egycsatornás költségvetés.

Még nem tűnt fel a műsorlapon, hogy írta: Ady Endre, írta: József Attila, elmondja Latinovits Zoltán. S hol egy Latinovits sorsát elbeszélő film? Sinkovitsról készült, s az a színházvezető beszél főképp, aki miatt a művész a Lipótmezőre menekült! De hol a film a magyar színjátszás történetéről? És Kodály Zoltánról és Németh László, Illyés Gyula életéről, eszméiről? Örökény változatlan korszerűségéről? Félszázados filmkockák tűnnek elő mai megvilágítás és értelmezés helyett, jobb esetben „legendás” és sablonmondatok kíséretében. Latinovits jajdulása, istenkedése próféciónak bizonyult: a magyar színjátszást felváltotta a magyar nyelvű színjátszás. De olyan magyar nyelven, amikor a prózai színész is mikroportba beszél, mert nem tanították meg szakmájára, ahogy legutóbb Blaskó Péter is panaszkolt. Manapság a Nemzeti az alternatív, széles honunkban valamennyi színház programosan azonos: sok évszázad magyar darabjait szabotálja. Követelik a közpénzt, és tüntetni járnak, a színpadon pedig a kormányt és a miniszterelnököt gyalázó művekkel elménckednek. Akár Shakespeare-mű, akár bulvárdarab: gyakorta provinciális silányság, mert az „üzenet azonos”: a kormány takarodjon! Az se számít, ha gyarapszik és lélekben erősödik az ország! Takarodni, mert vallottan keresztények!

Ámuljuk filmjeink világi sikerét, de Andy Vajna halála igencsak üzen is: az ő diplomáciájának dicséretét is hírelte az Oscar, a cannes-i s megannyi más

elismerés. Vajna amerikai szakértelmét mozisként gyakorolta, de műveltsége hiányzott, hogy menedzsere és tanítója legyen a hazai és kelet-európai mítoszteremtésnek. Noha 56-os filmjével érzékelte a magyar közönség hódítás és történetiség összefüggését. Évek óta Trianon a nóta, de még nem készült egy játékfilm sem a száz esztendeje ránk omlott hazáról. Mert Amerika világhódító, művészi propagandagépezete, Hollywood, Európára is tekint. Felsőbbségét hirdető úrharcok és rémfilmek programjában módszeresen filmre írta a római birodalom történeteit, Szent Johanna életét és a montparnasse-i legendákat ismételten megelevenítették, és a XX. század megannyi művész életét elbeszéltek. Wajda Oscar-díjas életműve a lengyel történelem szívós konoksággal felidézett remekművek sora. Wajda elmondta: Jancsó mellett segédrendező lett volna egy lengyel–magyar együttműködésben. Jancsó kifarolt az ajánlatból, helyette Bajor Lajos üzekeréseivel foglalkozott. A Bem-film azóta se készült el.

Honunkban nemzedékek változásában a félbehagyottság, kudarcok, nemzetközi divatnak tetszelgő, olykor kiváló alkotások rajzanak az elmúlt évtizedekből. 1848/49-et fél század múltán is a *Feltámadott a tenger* és a *Kószívű ember fia* ünnepli. Hiányzanak a társadalom közös emlékezetét felidéző, tisztázó modern alkotások. Gyermek és családi filmek sürgető hiánya már évtizedekben mérhető; Jókai, Mikszáth, Móra és más remekírók munkái ajánlják magukat! Remekműalapú filmet ígérő könyvek a kezünkben: II. Rákóczi Ferenc vallomásai és emlékiratai egy megrázó erejű sorozatba kíváncsozók. Amint egy gyöngécske tévéfilm után monumentális XX. századi passiót kísértene Kuncz Aladár *Fekete kolostora*, amely könyvben újra és újra legerősebb mondatainak csonkításával jelent meg 1990 után is. Móricz *Erdély-trilógiája*, Bánffy Miklós Erdélyregénye, avagy Márton Áron kálváriája, sorolnám tovább sorsunkat idéző művek filmes érdemét, de hökkentem kérdezem: ugyan ki rendezhetné? Csak nem amatőrök, akik buzgó hajlandósága kísértene a dilettantizmust? Nem folytatom, mert a filmes képzés programosan szűk ihletre és belterjes életszemléletre alapoz már a kiválasztásnál. A légkör pedig irányt határoz: nem a feladatra élezi diákjai agyát és tehetségét, hanem a fesztiváldivatra sandít. Hülyékkel, romlott életünkkel és csökkent múltunkkal teli az alkotói ötletelés. Minap stáb kért engedélyt Tamás Áron *Vitéz lélek* című darabjának filmesítésére, s kitént: ismeretük sincs arról, hogy elsőbben novellaváltozata is született, 1948-ban az író közreműködésével pedig *Mezei próféta* címmel film is készült, de azonmód betiltották. 1990 óta évtizedenként egyszer, ha a tévé vetíti. A *Hitel* a forgatókönyvet különnyomatban közölte (2017), erről se volt tudomása az alkotóknak, miféle szellemi készülség ez a jámbor óhaj igézetében?

Mosti állapotunk szerint miközben gazdasági, társadalmi erősödés, a népesedési gond bátorító fordulata is derítheti a közérzetet, művészi életünk világdivat-szerelme lankadatlan. Egyetemi irodalmár ismerőseim negyedszázada folyamatosan panaszták a leépülést, a bolognai rendszer hivatalossá kényszerítette azt, amiről az ELTE egyik tanára minap a tévében csak annyit mondott: a bölcsészdiákság java elvégeztetett; már internacionális vizeken evez. S aki

tanárnak áll, középiskolában majd az új nemzedéket a maga mintájára formázza, vagyis a túlterhelés országos háborgásában az alapozás, a nemzeti műveltség omlik semmivé a kötelező tudnivalókban. A földalatti lépcsővel velünk fut valamely alapítvány plakátja; gyermek protestál: a tanárok többet érdemelnek! Sunyi lázítás, mert az önleépült tanárookra is kiterjesztve fizetésjavítást követel az ifjúság nevében valami társadalomhergelő egyesület, miközben ő is a tudnivaló leszázalékolásának propagandistája. A maga plafonjára húzza a nemzeti és az egyetemes műveltség igényét. Vele a Jövő is leszázalékolódik. Óvodákban még reményes a helyzet, a digitális szolgálatban versek, mesék és igényes történetek építik a gyermek képzeletét. Az okostelefonnal megszűnik az olvasás, mondja a szakértő, felsőbb osztályú diákság pedig óráközi szünetekben pornó-felvételekkel hergeli képzeletét. Egyetemi tapasztalattal is mondja Láncki András: „Kultúránk menthetetlen, mert elkövette a végzetes hibákat. A végzetes azt jelenti, hogy egyáltalán nem a beláthatatlan jövőben kultúránk gyermekei belepusztulnak téves döntéseikbe. Nem a kultúra fog elhalni, az már ma is többé-kevésbé kimondható, hanem a pusztuló létezésünk. Életerő nélkül semmi sincs, még gondolat sem, amely azt táplálja” (*Antikok és modernnek vitája*).

SZÉTSZÓRÓDÁS UTÁN vagyunk, de elszánásunk, hogy képzeletünk Montségur hegyén összegyűljenek „elárvult” honfitársaink és mindazon népek, nemzetek, melyek a keresztény Európa jegyében óhajtanak élni és cselekedni. Kaptatunk fölfelé... Joubert mondja: „A szellem a lélek légköre.” Európai létünk, hivatásunk, hogy minden baljós jel ellenére a méregtelenítő kúra igényében a szövetségesek körét erősítsük. Helyzetünk: egy csónakban ülünk, a kormány jobb oldalon evez, s a ladik balra tart. A ránk virradt-szakadt internetes, digitális galaxis korában sem változhat elszánásunk a Templom látomásában, vagyis az önépítkezésben. Sorskérdés: a helyzet felismerése és az önvédelmi stratégia kidolgozása. Ebben a hazaszólításban, holtakat és élőket legjobb íróink, művészeink, sorslátó géniuszaink társiasága létszükséglet, hogy erőt adó tárgasságban, élesen, önkritikusan magunkat méltó helyen tudjuk a világban. Pontosítva: Széchenyi, Bartók és társai nem a csabai kolbász vagy a szegedi paprika körébe tartoznak, tehát nem hungaricumok, hanem géniuszok. Azok, akik vezekelni tudnak, és a hagyomány éltető erejét összehangoltan látják a világ előrejutásával. A földrajzi Európa ellenében a szellemi, erkölcsi Európa igényében társaink a Holnapra tekintve. Ma Brüsszel-szindróma is, már omlásban, így holnapjában is, bárki vezesse a Magas Bizottságot. Voltaképp már ma is kacagtató komédia „jogállamisági” és egyéb felsőbbégtudattal játszott vizsgálatokat folytatni, amikor világméretű hálózatok, cégek zavartalanul beavatkozhatnak az emberek és az államok, nemzetek életébe. Szuverenitás és szabadság, tűzzük a zászlóra, miközben digitális nagyurak ellenőrzik és tiltják a szabad gondolatot. „A cenzor a szenzor” – írja találóan Falusi Márton (*Kultúra arisztokrácia nélkül?*). Avagy mi képzelet, önvédelmi stratégiája van Brüsszelnek a kvantumszámítógépek világmódosító erejére? Semmi, de sok ezer csinovnyik kotlik az íróasztalánál, és spekulálja, mint kéne az arabokat legalizálni Európában és

a keresztény országokat kiiktatni a kontinens hivatalos mindennapjaiból. Miközben az USA, Oroszország, Kína világhatalmi játszójához vagy a közéleti pokoljátékok megoldásához szólni szava és tekintélye sincs immár.

BABITS MIHÁLY írta Kölcseyről: „Nagy tanulság nekünk abban is, amiben haladó és európai abban is, amiben makacs és magyar. Magyarországot modernné kívánja, boldog nyugati országok társává, egyenlő színvonalon, de eszé ágában sincs, hogy az ősi magyar alkotmányt odaadja a korszerű haladás egy tál lencséjéért” (*Keresztül-kasul az életemen*). S azt is tudta, hogy a szabadságigény becsületre is alapoz. Amint a haza dolgai, vagyis családgondjai a családra tartoznak. És nem a kintről finanszírozott ifjak ügynök-kommandósaira. Élesen él előttem a lakiteleki sátorban Makovecz Imre. Úgy kezdte szólását: hangrögzítést és továbbítást nem engedélyez; gondolatai külföldi adóban nem hangozhatnak el! Váteszes tiltásának mélyébe akkor bele se láttunk. A hiúságmentes erkölcs eleganciája és önvédelem, amit hazaszeretnek is nevezhetünk. Bartók Béla Szentpétervártól New Yorkig bejárta a világot; nyilatkozatainak gyűjteménye 129 interjút foglal magába. Lett volna oka panaszra, de egyetlen ítélező mondatot nem olvashatunk a hazáról és kormányáról. Most? Lánczi András így látja: „Manapság a csőcselék uralmának új formája van. Ez a facebook és más hasonló felületek, melyek bármilyen valódi és hamis hírt egyforma erővel terjesztenek, miközben a politikai józan észnek nincs beleszólása. A facebook a csőcselék uralmának szimbólumává vált. A technológia látszólag növeli az egyéni szabadságot, ám amikor az egyéni vélemények összesítése technikailag elvileg könnyűvé válik, akkor valójában a kormányzás erejét csapolják meg, s korlátozzák a politikai döntések racionalitását. Vezetők nélkül nincs vezetés sem” (*Antikok és modernek vitája*). Vagyis: egy állam és egy nemzet gyöngítését, anarchiáját kívülről, mesteri technikával szervezhetik, amint azt láttuk a közelmúltból Ausztria, Szlovákia belpolitikai történeteiben is.

Ami pedig a szellemi minőség igényét illeti, Falusi Márton kiváló esszéjében a *Nürnbergi mesterdalnokok* találó parabolájának összegzéseként olvashatjuk: „a mesterré avatás nem üres állami ceremónia; a művész ugyanúgy tartozik közösségének a hagyomány folytatásával, mint a közösség a művésznak teljesítménye elismerésével; máskülönben az állam összeomlana. Hitványságot, fércművet azonban az állam sem honorálhat, ha fennmaradását hosszú időkre tervezi” (*Kultúra arisztokrácia nélkül?*). Most a kontraszelekció diktál.

MONTSÉGUR hegyén kaptatunk. Távlatos, a gazdasági feladatokkal áthatva önépítő szellemi program is kívánczik. Helyünk a világban? Közös többesben: legjobb szellemeink és képességeink összefogása és sugárzása. Becsületes művészi igazmondás a valóságról, távlatos láttatás, segítség a jó szándékú politikának is. Amely, ha felednénk, naponta tudatja velünk: addig a szabadság sebesültjeként viaskodunk, amíg a szomszéd országokba vetett honfitársaink sírjukban és éltükben jogaik és anyanyelvük benuultságát szenvedik. Több évtizedes világjáró nyargalásainkról elmondható: Prágában, Pozsonyban és Varsóban kevésbé vagyunk otthon, mint Berlinben vagy Párizsban. Ahol Örkény István

pontosan megfogalmazta közös sorsunkat: „A mi, Európa közepén összezsúfolódott kis országainknak csak egyetlen kis adagnyi szabadság jutott, ezen kell osztozniuk. A családi asztal fölött csak egyetlen lámpa lóg, ezen osztozni akarunk, sötét lesz... Attól tartok, önök ezt nehezen értik meg...” (*Le Nouvel Observateur*, 1968. X. 7). Ma sem másként; időszerű prófécia. Azóta csak növekedett a zsúfoltság, képzeljük, hogy megannyi lámpa világol, de mostanság újra de-reng az összetartás mécs-fénye, a nyugati értetlenség és rontási hajlam pedig elvakultabb, mint egy-két évtizede. Megerősödésünk reményében a folyamatos együttműködés műhelyét álmodjuk. A tejtetstvériség álma annyi után is...? Alább nem adhatjuk. Németh Lászlónál szebben és pontosabban nem mondhatom: „S a kis ország körül ott az Újszövetségre kiszemelt világ: Közép Európa! Hány misszionáriusra való küldetés! Egyház nélkül is egész vallástörténet! Ha Isten pénze nálunk, ne féljünk, hogy elmarad a befektetés, az építmény” (*Utolsó széttekintés*). Ne ámuljunk, és ne sirassuk a veszteséget sem; magunkat hibáztassuk. Még abban is hasonlatosak vagyunk: Budapesten és Varsóban, Lublinban és Szegeden a Gyűlölet Népfrontja legyőzte a keresztény ajánlatot – ezért is nehéz a felfelé kaptató. Mert szigorú a próbatétel: önjavításra kész önismeret, önmérséklet, szeretet, éberség és alázat a szívós és örökös munkálkodásban, ahogy Tamási Áron Ábel amerikai időzésében üzent: „nagy megalkuvás lenne, ha valaki élete céljának csupán azt tekintené, hogy hazáját szeresse, mert ott is nagyon el lehet bújni. Mindazonáltal szeretni kell a hazát, mint a szülőket, de szolgálni és követni azt az igazságot kell, és az emberi erényt, ahogy Krisztus cselekedte.”

A XX. századdal terhelten, változatlanul tovább hordozzuk sorsunkat: magyarak vagyunk. Pilinszkyvel szólva: „Életünk a szakadatlan türelem iskolája.” A végelgyengült Európában, keresztény voltunkban a szeretetre alapozott emberi és nemzeti megmaradás ígését hisszük és valljuk Montségur hegyén felfelé küszködve. Abban a reményben tehát, hogy mégse olvaszt fel a világ kohója. Ehhez a magyar századok legjobb szellemeit, a remekművek gondolatait is szükséges mozgósítani és egybegyűjteni. Pilinszky János híven írja: „Mi a remekművek kulcsa? Az integráló erejük. Az, hogy adott meghasonlottságban és megosztottságban hányódó világot képesek egyetlen tragikus boldogító és üdvözítő egységben felmutatni... Különben ez az Evangélium egyik titka is.” Jegyzetének címe: A Notre-Dame hátában (*Új Ember*, 1971. X. 24.). A múlt évben fejkendő hölgyek gázpalackokkal zsúfolt kocsival készültek felrobbantani a Notre-Dame-ot, a titkosszolgálat leleplezte őket, ügyüket most tárgyalják. Idén április 15-ére virradóan Európa ezeréves szent helye végzetesen megsebesült...

Húzzuk, mert húznunk muszáj, mert másképp nem tehetünk...

JEGYZET

A dőlt betűvel szedett szavak, sorok és parafrázisok Vörösmarty Mihály Vén cigány című versét idézik.

IRODALOM

Ady összes versei (Athenaeum, é. n.); Babits Mihály: *Keresztül-kasul az életemen* (Pesti Szalon, 1993); Thierry Baudet: *A határok jelentősége* (ford. Lengyel Balikó Péter. Századvég, 2015); Beke Albert: *Illyés Gyula a kommunista. Népmű vagy kegyenc?* (L'Harmattan, 2019); Albert Camus: *Előadások és beszélgetések* (ford. Kamocsay Ildikó. Jelenkor, 2019); Jaques Delors: *Az új európai összhang* (ford. Szénási Éva. L'Harmattan, 2013); Falusi Márton: *Kultúra arisztokrácia nélkül?* (Előretolt Helyőrség, 2019); Gyurgyák János: *Európa alkonya?* (Osiris, 2018); Oriana Fallacci: *Az értelem ereje* (ford. Földváry Katalin. Művelt Nép, 2016); Oriana Fallacci: *Az utolsó interjú. Az apokalipszis* (ford. Földváry Katalin. Művelt Nép, 2016); Földi László: *Migráció* (Kárpátia Stúdió, 2016); Györfi Károly: *Keresztényüldözés a 21. század elején* (Kairosz, 2015); Yoram Hazony: *A nacionalizmus erénye* (ford. Horváth Judit és Vági Barnabás. Századvég, 2019); Illyés Gyula: *Tiszták* (Szépirodalmi, 1971); Illyés Gyula: *Táviratok* (Szépirodalmi, 1982); Keresztury Dezső: *Helyünk a világban* (Szépirodalmi, 1984); Kertész Imre: *A végső kocsmá* (szerk. Hafner Zoltán. Magvető, 2014); Kertész Imre: *A néző. Feljegyzések, 1991–2001* (szerk. Hafner Zoltán. Gondolat, 2016); Václav Klaus – Jiří Weigl: *Népvádorlás* (ford. fordicoop. Századvég, 2018); Helmut Kohl: *Aggodalom Európáért. Felhívás* (ford. Csösz Róbert. Antall József Tudásközpont, 2016); Láncki András: *Antikok és modernnek vitája. Késői észrevételek Pascalhoz* (Attraktor, 2019); Ryszard Legutko: *A közönséges ember diadala* (ford. Pálfalvi Lajos. Rézbong, 2018); Pawel Lisicki: *A dzsiháid és a Nyugat öngyilkossága* (ford. Pálfalvi Lajos. Rézbong, 2017); Maróth Miklós: *Islám és politika* (Akadémiai, 2013); Douglas Murray: *Európa furcsa halála* (ford. Seress Ákos. Alexandra, 2018); Németh László: *Utolsó széttekintés* (Magvető–Szépirodalmi, 1980); Pilinszky János: *Szög és olaj* (a szöveget gondozta Jelenits István. Vigilia, 1982); Rákóczi Ferenc: *Vallomások – Emlékiratok* (ford. Szepes Erika és Vas István. Szépirodalmi, 1979); Paul Scheffer: *Érkezési oldal* (ford. Bérczes Tibor. Osiris, 2016); Soros György: *A gyarlóság kora* (ford. Nagy Márta. Solar, 2007); Krzysztof Szczerski: *Az európai utópia* (ford. Pálfalvi Lajos. Rézbong, 2018); Tamási Áron: *Ábel-trilógia* (Révai, 1937); Tamási Áron: *Virrasztás* (Révai, 1943); Nick Thorpe: *Sír az út előttem* (ford. Gebula Judit, Rajki András, Nyuli Kinga. Scolar, 2018); Udo Ulfkotte: *Megvásárolt újságírók* (ford. Csipke Tamás, Rimaszombati Andrea, Paulinusz Viktória. Patmos Records, 2015); Udo Ulfkotte: *A menekültipar* (ford. Rimaszombati Andrea. Patmos Records, 2016); Udo Ulfkotte: *„Népnevelők”* (ford. Filep Éva Zsuzsanna, Farkasfalvi Orsolya, Szakács Szandra. Püski, 2017); Udo Ulfkotte – Stefan Schubert: *Határtalan bűnözés* (ford. pestisracok.hu. Pesti Srácok. hu, 2018); *Vörösmarty Mihály összes költeményei* (Szépirodalmi, 1959).